

УДК 378.6.355:140.8

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОБАЧЕННЯ ОФІЦЕРСЬКИХ КАДРІВ У ВВНЗ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

Олег Бойко, Павло Ткачук

*Львівський ордена Червоної Зірки інститут Сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного Національного університету
“Львівська політехніка” вул. Гвардійська, 32, 79000 Львів, Україна*

Проаналізовано сучасні концептуальні підходи щодо формування гуманістичного світобачення офіцерських кадрів у системі військової освіти провідних країн світу.

Ключові слова: гуманістичне світобачення, концепція підготовки офіцерських кадрів, військова освіта впродовж всієї служби.

Людина завжди виявляє себе як “людина культури”, незалежно від індивідуального рівня освіченості, вихованості та начитаності, а культура постає насамперед як “спосіб людського буття”. Програми діяльності, поведінки і спілкування представлено різноманітністю значень, норм, навичок, зразків, ідеалів діяльності, ідей, гіпотез, вірувань, цілей, ціннісних орієнтацій тощо. У своїй сукупності та динаміці вони утворюють те, що називають соціальним досвідом, зокрема й у військовій сфері. Цей історично набутий соціальний (мілітарний) досвід культура зберігає і транслює, тобто передає від покоління до покоління. Культура також зумовлює нові програми діяльності, поведінки і спілкування людей, які внаслідок свого втілення у відповідних видах і формах людської активності спричиняють реальні зміни в житті суспільства.

Сьогодні, зважаючи на національні особливості, у військовій освіті відбувається процес переходу до нових парадигмальних засад, фундаментальності, гуманістичного світобачення. Професія офіцера, як і педагогічна професія, передбачає моральну відповідальність, а від учителя, наставника значною мірою залежить становлення і розвиток особистості військовослужбовця. Тому відомий принцип “Не зашкодь” на нинішньому етапі військово-педагогічної діяльності було б слушно переформулювати на інший – “Відкрий Людину”.

Відповідно до Державної програми розвитку Збройних Сил України на 2006–2011 роки у розділі “Розвиток гуманітарної і соціальної сфери” визначено, що головними напрямками роботи в гуманітарній та соціальній

сфері у Збройних Силах України будуть соціально-психологічне супроводження військової служби, морально-психологічне забезпечення підготовки та застосування військ (сил) і військово-патріотичне виховання. Акцентуємо, що реалізувати вищезазначені напрями розвитку цього соціального інституту зможуть тільки високоосвічені офіцери – носії високих стандартів загальнолюдської та національної культури, люди в погонах з гуманістичним світобаченням.

У нормативному документі [3] одними із головних завдань подальшого розвитку системи військової освіти чітко визначено забезпечення подальшої гуманізації військової освіти шляхом оптимізації кількості навчального часу на вивчення гуманітарних дисциплін, спрямування тематичних планів на оволодіння військовими фахівцями сучасними методиками та практичними навичками виховання особового складу; удосконалення багатоступеневої військової освіти за принципом “військова освіта впродовж всієї служби”; впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу та її навчально-методичного забезпечення.

Якщо в минулому ідеалами були міцність, ґрунтовність і довготривалість, то в сучасних умовах утвердився принцип “використав – викинув”. До того ж, він поширюється на ставлення людини не тільки до речей, а й до людей, ідей, уявлень та ін. Нетривалість і новизна утворюють “небезпечну суміш”, оскільки молода людина (зокрема і майбутній військовий фахівець), яка прагне до самоідентифікації, налагодження соціальних зв’язків, веде пошуки в постійно змінюваному середовищі, тобто всі об’єкти, з якими вона стикається і до яких могла б приєднатися, перебувають у своєрідному прискореному русі. Майбутнім військовим фахівцям доводиться вибирати серед цінностей і цілей, кількість яких невпинно зростає.

Згідно з обраним курсом політичного керівництва держави на євроатлантичну інтеграцію має трансформуватися і система підготовки офіцерських кадрів. Це – закономірний процес. Зважаючи на це, постає проблема щодо розуміння і визначення керівниками військової освіти єдиних концептуальних підходів підготовки військових фахівців і забезпечення реалізації положень програмних документів у сфері національної безпеки й оборони.

Водночас у сфері військової освіти постають такі проблемні питання: “У чому сутність концепції розвитку військової освіти України?”; “Чи взято до уваги результати досліджень філософських, психолого-педагогічних, соціологічних теорій у розробці єдиних поглядів щодо вищезазначених питань?”; “Що корисного з досвіду розвитку військової освіти провідних країн світу треба впроваджувати в нашій країні?” тощо.

Проблемам підготовки майбутніх офіцерів провідних країн світу присвячені наукові дослідження таких вчених, як А. Акеркпехт, М. Ейнскау, М. Коллінс, К. Евелін, С. Хантінгтон та інші.

Стан і розвиток теорії і практики культури менеджменту (Е. Шейн), культурно-базових цінностей управління організацією (Р. Франк, Г. Фейрхолм та інші), стратегії керування, проблеми менеджменту соціальних систем (Д. Хелрігел, Д. Слокум та інші) є предметами різноманітних наукових досліджень, але всі вони твердо переконані, що лідери початку ХХІ століття постійно змінюватимуть погляди на власну роль та відповідальність в організації, шукатимуть можливості поєднання базових теорій менеджменту нетрадиційними підходами, розвивати передбачення вимог майбутнього.

Аналіз літературних джерел і дисертаційних досліджень виявив, що корегування концептуальних підходів щодо розвитку військової освіти нині має відбуватися з випередженням у зв'язку із постійною зміною ідей, технологій, знань, які відбуваються швидше, ніж зміна поколінь. Розвиток у світовому і національному контекстах зумовлює також змінювання завдань освіти як процесу входження людини в соціум, у цілісний світ природи.

Ми на підставі аналізу вищезазначених наукових досліджень виявили, що не повною мірою розкрита проблема сучасних концептуальних підходів щодо формування гуманістичного світобачення офіцерських кадрів у системі військової освіти України відповідно до євроінтеграційних процесів.

З огляду на це постає проблема щодо розуміння і визначення єдиних концептуальних підходів і сучасних технологій навчання військових фахівців на підставі досвіду підготовки військових фахівців армій провідних країн світу і забезпечення реалізації положень програмних документів у сфері національної безпеки і оборони.

Ми ставили таке *завдання*: проаналізувати особливості формування гуманістичного світобачення офіцерських кадрів у системі військової освіти провідних країн світу.

На нашу думку, можна визначити такі головні особливості розробки концепцій розвитку військової освіти провідних країн світу, взяття до уваги яких дало б змогу якісніше сформулювати основні положення нашої концепції підготовки військових фахівців.

По-перше, розвиток військової освіти провідних країн світу (США, Великої Британії, Франції, Німеччини), на відміну від країн пострадянського простору, має концептуальний характер. Концепції військової освіти провідних країн світу ґрунтуються на таких філософських і наукових теоріях, як екзистенціалізм, прагматизм, біхевіоризм, фрейдизм, еджастментизм тощо.

Система поглядів, розуміння освітніх явищ і процесів у військовій сфері має програмний характер без політичного відтінку.

По-друге, в процесі підготовки концепцій військової освіти провідних країн світу треба зважати на чинники розвитку форм і способів збройної боротьби. Однією із загальних рис вироблення концепцій розвитку військової освіти в провідних країнах світу є гнучкість реагування на зовнішні і внутрішні зміни у забезпеченні своєї обороноздатності. Принциповим є випереджувальний характер цього процесу стосовно розвитку військової освіти.

Корегуючи концепцію, як зазначають закордонні фахівці, належить виходити із завдань забезпечення обороноздатності країни з урахуванням стратегічних прогнозів розвитку геополітичної ситуації і національних пріоритетів; нових форм і способів ведення бойових дій (наприклад, мережецентричної (network-centric) концепції ведення бойових дій); удосконалення систем бойового управління (наприклад, такої як Force XXI Battle Command Brigade or Below або Army Movement Tracking System, які були успішно апробовані у війні з Іраком у 2003 році); створення глобальної військової інформаційної мережі (Global Information Grid); підтримання високої боєготовності Збройних сил і підготовленості інших військових формувань виконувати специфічні завдання в сучасних умовах тощо.

По-третє, у процесі формулювання концепцій військової освіти в провідних країнах світу беруть до уваги історичні традиції підготовки офіцерського корпусу. Великий вплив мають висловлювання видатних діячів і полководців минулого, а також наукові праці, що обґрунтовують напрямки розвитку військової освіти. Наприклад, у США щодо вищезначених питань беруть до уваги погляди директора Гарвардського інституту стратегічних досліджень С. Хантінгтона, зокрема, викладені в його праці “Солдат і держава”, в главі “Офіцерська служба як професія”. Будь-який офіцер повинен керуватися в своїй службовій діяльності трьома морально-етичними поняттями “обов’язок”, “честь”, “країна”.

Отже, у системах військової освіти провідних країн світу чітко простежуються такі концептуальні підходи з підготовки військових фахівців, які досить ефективно забезпечуються на науковому рівні.

Концепції розвитку військової освіти в провідних країнах світу – це система офіційно прийнятих поглядів на цілі, структуру, зміст та розвиток військової освіти в руслі єдиної державної політики з метою захисту національних інтересів і забезпечення воєнної безпеки країни.

У системах військової освіти провідних країн світу чітко простежуються такі концептуальні підходи з підготовки військових фахівців, які досить ефективно забезпечуються на державному рівні. Наприклад, у США їхню концепцію підготовки офіцерських кадрів умовно можна назвати як “Концепція підготовки “офіцера-професіонала” [2].

На підставі аналізу підходів щодо підготовки офіцерських кадрів у Великій Британії концепцію навчання майбутніх офіцерів у цій країні умовно можна назвати “Концепцією підготовки “офіцера-джентельмена”.

У Бундесвері, відповідно до Концепції для “внутрішнього керівництва”, підготовку офіцерських кадрів здійснюють за принципом формування “офіцера – громадянина-патріота” [1].

Зазначимо головні аспекти формування гуманістичного світобачення в офіцерських кадрах провідних країн світу в системі їхньої професійної освіти.

До головних вимог, які ставлять до офіцерських кадрів провідних країн світу, належать такі: знання методів навчання і виховання підлеглих, уміння створювати згуртовані колективи військовослужбовців, правильно будувати взаємини з підлеглими, розвивати у них почуття впевненості та довіри, мотивувати свої вчинки та дії підлеглих. Система формування готовності командних кадрів до управлінської діяльності охоплює три ключові аспекти: професіональна підготовка у військових навчальних закладах, набуття певного досвіду під час проходження служби на різних посадах і самостійна підготовка.

Пріоритетну увагу у ВВНЗ приділяють формуванню у тих, хто навчається, трьох головних рис, які повинні бути притаманні кожному військовому керівнику: компетентність, відповідальність та відданість своїй справі.

Ці риси, наприклад у США, конкретизовані у “Системі військових кваліфікаційних стандартів” (MQS). Система послідовно, від курсанта (кадета) до старшого офіцера, визначає вимоги до окремого військовослужбовця. Вона складається з трьох статутів: MQS-1, MQS-11, MQS-111 тощо. Доктринальні положення американської армії у менеджменті, етиці, управлінні та командуванні на вищих рівнях викладені у численних польових статутах: FM 22-103 “Управління й Командування на Вищих рівнях”, FM 100-1 “Армія”, FM 100-5 “Операції”, AR 5-1 “Філософія менеджменту в армії” тощо.

У навчальних програмах ВВНЗ провідних країн світу вже давно посідають чільне місце такі дисципліни, як “Leadership” (“Керівництво”), де розглядають питання стратегії, управління, технології напрацювання та визначення пріоритетних цілей, завдань, створення здорової морально-психологічної атмосфери у військових колективах різного рівня, мотивації військовослужбовців. Не менше значення має й така дисципліна, як “Management” (“Управління”), що має справу з поточним управлінням людьми, фінансами, матеріально-технічними ресурсами тощо. До цього додають такі предмети, як “Laws of War” (“Закони війни”), “Professional Military Ethics” (“Професійна військова етика”) і багато інших, що дають

слухачам досить цілісне уявлення про управління, зокрема, його морально-етичні та соціально-психологічні аспекти.

Керівництво міністерства оборони США, проаналізувавши недоліки підготовки офіцерських кадрів у 70-х роках, стало більше уваги приділяти тому, що випускник ВВНЗ повинен бути передусім високоінтелектуальним, високоосвіченим офіцером. Зважаючи на це, нині обсяг військових дисциплін у ВВНЗ не перевищує 15% загальної кількості навчальних годин, а на гуманітарні дисципліни у військових коледжах відводиться до 50% навчального часу на 1-му курсі, до 30 – на 2-му, до 60 – на 3-му і до 70% – на 4-му курсі [4].

Наприклад, в академії Сухопутних військ США Вест-Пойнт відповідно до концепції “Цілісна особистість” формуються такі навички, як інтелігентність, фізична витривалість і вміння працювати з людьми.

Офіційні документи вимагають від викладачів, щоб зміст підготовки кадетів забезпечував формування офіцера-лідера, який був би здатний своїми знаннями і вміннями мобілізувати та спрямувати підлеглих на виконання поставлених перед ними завдань. Формування готовності майбутніх офіцерів до управлінської діяльності відбувається у процесі вивчення ними військових дисциплін, де розвиваються командирські риси та управлінські навички. У межах загальноосвітньої частини передбачено вивчення таких предметів, як загальна психологія, основи військового керування, методика навчання, соціологія та проблеми керування особовим складом.

У сучасних умовах, в університетах Бундесверу, організатори навчально-виховного процесу одноставно вважають, що об’єктом наукової підготовки офіцера повинна бути його майбутня діяльність, а поведінкові та суспільні науки, зокрема, педагогіка і психологія, мають вирішальну професійну мотивацію на користь службі у збройних силах. Командування ВВНЗ намагається виділити в навчальних програмах більше часу для набуття кандидатами у офіцери практичних навичок роботи з людьми.

Отже, у військово-навчальних закладах ФРН наявна чітко організована практика формування готовності офіцерів до управлінської діяльності: ключові проблеми виконання управлінських функцій закріплені у спеціальній концепції “внутрішнього керівництва”; підготовка командних кадрів до виконання цих функцій є пріоритетною метою; формування готовності офіцерів до управлінської діяльності здійснюється у процесі глибокого вивчення поведінкових та суспільних дисциплін, які тісно пов’язані з військовою практикою. Крім того, теорія і практика управлінської діяльності офіцерів і військово-педагогічна підготовка у ВВНЗ має тенденцію до постійного наукового осмислення відповідно до нових реалій.

У Збройних силах Великобританії функціонує національна система підготовки офіцерських кадрів у ВВНЗ, яка вирізняється надзвичайною ефективністю у формуванні у них гуманістичного світобачення.

Її ефективності досягають унаслідок комплексного вирішення декількох завдань:

по-перше, проведення ретельного і професіонального поетапного відбору майбутніх офіцерів;

по-друге, добре обґрунтована і спланована психолого-педагогічна та управлінська підготовка, що здійснюється безпосередньо у ВВНЗ. У програму загальної підготовки офіцерського складу введено вивчення курсу військового адміністрування, що передбачає засвоєння системи військової дисципліни та конкретних обов'язків офіцерів щодо підлеглих;

по-третє, безперервна перепідготовка військовослужбовців, передусім унтер-офіцерського та офіцерського складу, яка охоплює курс морального лідерства офіцерів та молодших командирів;

по-четверте, оптимальний характер впливу всієї навчальної системи у поєднанні із результативними заходами матеріального стимулювання управлінської діяльності та підготовки до неї.

У розділ програми щодо спеціалізації вихованців ВВНЗ відповідно до посадових призначень введено вивчення ними інформаційних і педагогічних технологій ("технологій навчання"): "теорії комунікації" як навчальної дисципліни, що сприяє формуванню та розвитку засобів і способів спілкування (в усній та письмовій формі) та "особистісного впливу" на оточуючих, особливо в умовах "стресових ситуацій".

Отже, формування гуманістичного світобачення в офіцерських кадрах наприклад, у ВВНЗ США, Німеччини та Великобританії, відрізняється такими аспектами, як концептуальністю, що ґрунтується на сучасних філософських течіях, активним використанням різноманітних ігрових форм навчання, рольових ігор, спеціальних методичних заняттях, практикумах тощо. У методиці навчання головна увага викладачів ВВНЗ зосереджена на індивідуалізації навчання, педагогічній роботі з невеликими групами кадетів (слухачів), широкому застосуванню методів індивідуальних творчих завдань, самостійному пошуку інформації, вирішенні проблемних ситуацій. У навчально-виховному процесі використовують різноманітні стимули, що впливають на якість підготовки майбутніх офіцерів, застосовують сучасні інформаційні та педагогічні технології, системи самооцінювання результатів і контролю.

Незважаючи на потужний розвиток інформаційних технологій, тотальну комп'ютеризацію, головним елементом усієї системи сучасних засобів збройної боротьби є людина. Зважаючи на це, перспективними напрямками дослідження є педагогічні технології формування в майбутніх

офіцерів високої освіченості, гнучких знань, навичок та вмінь, здібностей, стратегічності, широкоаспектності мислення та бачення перспектив розвитку, інтуїції, що відіграють і відіграватимуть провідну роль у військовій сфері.

1. Военнослужащие в демократическом обществе. Внутреннее руководство: Реферат по работе с общественностью. Бонн, 1995.
2. *Кудрявцев Ю.* Подготовка командных кадров к воспитательной деятельности в ВВУЗах США, ФРГ и Великобритании // Зарубежное военное обозрение. 2001. № 5–6. С. 20–24.
3. Про завдання щодо подальшого розвитку системи військової освіти та вдосконалення підготовки військових фахівців: Директива Міністра оборони України від 1 грудня 2006 р., №Д-55.
4. *Стрелецкий А.* Система подготовки офицерских кадров в США // Зарубежное военное обозрение. 2006. № 11–12. С. 20–27, 16–21.

THE PECULIARITIES OF DEVELOPING THE HUMANISTIC OUTLOOK OF THE OFFICER CADRES AT MILITARY HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENTS OF WORLD LEADING COUNTRIES

Oleh Boyko, Pavlo Tkachuk

*Petro Sahajdachny Army Institute
of the National University "Lvivska Politekhnik" of L'viv
Hvardiys'ka Str., 32, UA-79000 L'viv, Ukraine*

The authors analyze the modern conceptual approaches to the humanistic outlook development of the officer cadres at military education system of the world leading countries.

Key words: humanistic outlook, conception of the officer cadre training, service-long military education.

**ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ГУМАНИСТИЧЕСКОГО
МИРОВОЗЗРЕНИЯ ОФИЦЕРСКИХ КАДРОВ В ВВУЗ
ВЕДУЩИХ СТРАН МИРА**

Олег Бойко, Павел Ткачук

*Львовский ордена Красной Звезды институт
Сухопутных войск имени гетмана Петра Сагайдачного
Национального университета "Львовская политехника"
ул. Гвардейская, 32, 79000 Львов, Украина*

Проанализированы современные концептуальные подходы относительно формирования гуманистического мировоззрения офицерских кадров в системе военного образования ведущих стран мира.

Ключевые слова: гуманистическое мировоззрение, концепция подготовки офицерских кадров, военное образование на протяжении всей службы.

Стаття надійшла до редколегії 11.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008